

HISTORISKA KARTOR VISAR HUR FÅGLARNAS LIVSMILJÖ FÖRÄNDRATS

DE HISTORISKA KARTORNA RYMMER MYCKET INFORMATION SOM ÄR AV INTRESSE FÖR EFTERVÄRLDEN. DET ÄR EXEMPELVIS MÖJLIGT ATT UPPSKATTA UTBREDNINGEN AV FÅGELARTER FLERA HUNDRA ÅR TILLBAKA I TIDEN GENOM ATT STUDERA TILLGÅNGEN PÅ BIOTOPRESURSER. GÖRGEN GÖRANSSON, DOCENT I ZOOLOGISK EKOLOGI, HAR GENOMFÖRT EN STUDIE ÖVER HUR FÅGELLEVINGEN HAR UTVECKLATS PÅ ÖLAND. GENOM ATT BLAND ANNAT TOLKA HISTORISKT KARTMATERIAL FRÅN LANTMÄTERIET HAR HAN FÅTT EN TROLIG BILD ÖVER HUR FÅGELLIVET UTVECKLATS SEDAN 1700-TALET OCH FRAMÅT.

Text **Britt-Louise Malm** Foto **Hans Falklind**

Studien är en del av ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt som bedrivs vid Linnéuniversitetet i Kalmar där åtta forskare representerar fem olika forskningsområden (paleontologi, arkeologi, kulturgeografi, zoöekologi och miljöpsykologi). Hela studien omfattar perioden efter istidens slut och fram till nutid. Forskningen ska bland annat resultera i en populärvetenskaplig bok som beräknas komma ut under 2014. Den ska ge en bild av utvecklingen som skett i det öländska landskapet efter istiden och framåt.

Omfattande dokumentation

Görgen Göransson har identifierat platser som troligen varit lämpliga för vissa typer av fågelarter och han har också analyserat hur fåglarna kan ha påverkats av landskapsomdaningen som skett under de senaste 300 åren.

– Södra Öland är ett världsarv och har internationell skyddsstatus. Öland är väl undersökt arkeologiskt och är också väl dokumenterat. När det gäller djur- och växtliv är dokumentationen ganska omfattande 100 år tillbaka tiden men om man går ännu längre tillbaka är den mer sporadisk, säger han.

Linnés reseskildring och Lantmäteriets kartor

Görgen Göransson har till stor del använt sig av Lantmäteri- och skifteskartor från Öland för att få fram fakta. Han har även studerat Linnés reseskildring från Öland 1741, då han färdades genom det öländska landskapet till häst. Studien handlar mest om växtligheten, men där finns även vissa noteringar om djurlivet – bland annat fåglar.

– Researcharbetet har varit omfattande och det har varit mycket pyssel att få fram fakta från kartbilderna.

Historiska lantmäterikartor och skifteskartor i olika skalor har tillsammans med moderna kartor, flygbilder och satellitbilder gett värdefull information. Med GIS-modellering har han beräknat hur många individer som teoretiskt skulle ha kunnat leva på samma område under olika tidsperioder med hänsyn till respektive fågelarts behov av boendemiljö och krav på revirstorlek. Görgen har också använt sig av information från Svenskt marktäckedata (SMD) för att få en mer detaljerad beskrivning av landskapets karaktär.

Markanvändningen hade stor betydelse

Utbredningen av vissa fågelarter hängde starkt ihop med hur landskapet såg ut och hur marken användes. För fåglars överlevnad och trivsel krävs bland annat skydd mot extremväder och mot rovdjur, tillgång till föda, vatten, områden för ostörd vila och bo-/häckningsplatser. Allt detta måste dessutom finnas samlat inom rimligt avstånd. En fågelart som minskat i antal under årens lopp är ladusvalan. Under 1700- och 1800-talen var det mer gynnsamt för fågeln som helst bygger sina ler-

bon intill takbjälkarna inne i uthus och lador med ventilationsöppningar. Idag finns det inte tillgång till den typen av boplatser på samma sätt. Ladusvalan är också beroende av kreatur i närheten av boplatserna eftersom den är insektsätare.

Väderkvarnarna hade stor betydelse för djurlivet, de lockade till sig både däggdjur och fåglar. I generalstabskartan från 1870 har Görgen Göransson identifierat 38 väderkvarnar som låg i det område av byar som studien innefattar.

– Det spilldes en del säd under frakt och när man lastade av inne i kvarnen blev det också en del spill. Möss och råttor lockades in i kvarnarna och frötande fåglar flockades utanför och lockade i sin tur till sig rovfåglar.

Till nytta i samhällsplaneringen

Den studie över södra Öland som Görgen Göransson medverkar i kan komma till nytta vid landskaps- och samhällsplanering. Ibland kan det uppstå konflikter mellan natur- och kulturliv och bedömningar måste göras om vissa områden ska bevaras eller exploateras.

– Det är ett spänningsfält mellan dessa områden och vår studie kan vara värdefull genom att den belyser bakgrunden till landskapets förändringar och vilka konsekvenser en exploatering kan få på miljön. Vår studie bidrar förhoppningsvis också till allmänbildningen. ■

Ladusvalan tillhör de fågelarter som minskat i antal under årens lopp. Under 1700- och 1800-talen var levnadsförhållandena för ladusvalan mer gynnsamma.